دەستپێکێکی ڕەخنەیی بۆ داڕشتنی مێژووی "کۆمەڵەی ڕەنجدەران".. کاوە جەلال

کاوە جەلال
2015

١

بۆ ئێمەومانان کە لە دوورەوە کەممان بینیوە و لە نزیکەوە زۆرمان بیستووە، بە تایبەتی بۆ نەوەکانی دوای "ڕاپەڕین" کە نزیکەی تەنیا حیکایەتیان بیستووە، تێگەیشتن لە "ئەودیو" پێویستە، چونکە ڕاستەوخۆ کاریگەریی لەسەر ڕەفتار و پەیوەندییە نێوکەسییەکانمان هەبووە، بەڵکو تەنانەت کاریگەریی لەسەر ژیان و چێژمان یان لەسەر هەڵوێستمان بەرانبەر ئەدەب و هونەرەکان هەبووە. جگە لەوە لە "ئەودیو" کەس و برادەرمان کوژراون، یان کەسان بەهۆی چالاکبوونیانەوە بە خەباتی چەکداریی نێو "ئەودیو" گیراون، حوکمدراون یان لەداردراون. بەمەش تێکچوونی دەیان هەزار ڕێچکەی ژیانی خۆیی!

مێژوو هاوشێوەی زانستەکانی وەک سۆسیۆلۆگی، ماتماتیک و پسیکۆلۆگی و هتد، زانستێکی تایبەتییە کە ئەرکەکەی توێژینەوەیە لە هۆکار و سەرەنجامی ڕووداوە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی نێو جیهان، یان لە پاڵهەنزی کردارە سیاسی-جیهانییەکان و هتد. بەم توێژینەوانە مێژوو دروست دەبێت – لەسەر کاغەز. مێژوو تەنیا وەک نووسراو هەیە، بە واتایەکی دی، ڕووداوە کاتەکییەکانی نێو کردەکەتی (ئەکتوالیتاس) جارێ مێژوو نین؛ گەر ئێمە واژەی "مێژوویی" بۆ ئەو ڕووداوانە بەکاربهێنین، ئەوا مەبەستمان لە کاتەکیبوونی هەر ڕووداو و ڕەوتێکی سیاسی یان کۆمەڵایەتییە.

مێژووناسی لە هەرێم، وەک هەموو بوارە زانستییەکانی دی، زۆر هەژارە. بەڵام لەنێو زانستی مێژوو خۆیشیدا توێژینەوەی مێژوویی لە یاخیبوونە کوردییەکان، یان لە بزووتنەوە ڕزگاریخوازییەکانی کورد، هەژارترینە – بە تایبەتی لە بزووتنەوەکانی دوای 1961 و مێژووی پارت و ڕێکخراوە سیاسییەکان. لە بنەڕەتدا هەتا ئەمڕۆ پ.د.ک. و ی.ن.ک. بێمێژوون. هۆیەکی ئەمە لەوەدایە کە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان هیچ گرنگییەک بە مەئریفە نادەن، چونکە ئەکادیمییەکانیان دەرکیان بەوە نەکردووە کە زانست بەبێ زەمینەی مەئریفی بنیات

نانرێت، بە پێچەوانەوە ئەوان لە زانکۆکاندا زانیاری (ئینفۆرماسیۆن) کۆدەکەنەوە و وەک کاری ئەکادیمی بەچاپیان دەگەیەنن، بۆیە زانکۆکان ناتوانن ببن بە ڕێبەری هزرین و کرداری ئێستێتیکی، سیاسی، ئابووری و تەکنۆلۆژی و هتد. بێگومان ئەمە واتایەکی ئەوتۆ ناگەیەنێت کە ئەکادیمیی بێتوانا کەم بن، بەڵکو ڕووشەکە لەبەر چەند هۆیەک بەو چەشنەیە:

یەکەم، ئەقڵییەتی زانستکردنی ئیسلامی-سوننی زانستە مۆدێرنە خۆرئاواییەکان تەنیا وەک ئینفۆرماسیۆن دادەنێت و بەگوێرەی هەر بەشەکی زانستی و کایەیەک لە یەکیان دەدات (ئەمە ئەو بەرواڵەت نوێگەرایانەش دەگرێتەوە کە بەناو کۆمەڵە گۆڤاریان دەردەکرد و هەناویان هیچ جیاوازییەکی نییە لە هەناوی بەرپرسێکی حیزبی)، هەروەها، دووەم، ئازادیی توێژینەوە نییە، بۆ نموونە پەیوەند بەمەوە دەتوانین بپرسین، کە داخۆ چی بەسەر توێژەرێکدا لە هەولێر یان لە سلێمانی بێت گەر هاتوو توێژینەوەیەکی ڕەخنەیی لەسەر “پ.د.ک” و بەمەش لەسەر بارزانی بنووسێت، یان لەسەر “ی.ن.ک” و بەمەش لەسەر تاڵەبانی! لە هاوکات پێویستە پەیوەند بە توێژینەوەی ڕەخنەییەوە ڕەچاوی تەوەری “سەبژێکتی/بکەری” توێژینەوە بکەین، چونکە لە یەکتری جیانابنەوە. لەم پەیوەندییەدا دەبینین کە توێژەری ئازاد یەکجار کەمن، لە پێدەچێت ئەمان خۆیان بە هەندێک بواری دی تەرخان کردبێت. بە کورتی: ئەمە دەتوانین زانکۆکان وەک پلەیەک لە سەرووی خوێندنگەی ئامادەییەوە دابنێین و ناویان بنێین “خوێندنگەی باڵا”.

لەنێو کاری مێژووناسیدا یادوەری و نووسینی کەسانی کارای سیاسی رۆڵێکی بەواتایان هەیە. ئەمە لە دوو ڕووەوە: ڕوویەکی لاوەکی و ڕوویەکی سەرەکی. ئەو نووسینانە لە ڕووی لاوەکییەوە کەم یان زۆر پەردە لەسەر نهێنییەکان لادەبەن و بەمەش دەرفەت بە ڕوانین لە ڕووشەکان دەڕەخسێنن، بەڵام نووسینەکان لە ڕووی سەرەکییەوە “کەرەسە”یەکی لەبارن کە دەشێت ئیشیان تێدا بکرێت: بۆ کەرتکردنیان، هەڵوەشاندنەوەیان، بەراوردکردنیان لەتەک یەکتریدا، کە ئیدی دەشێت لەم کارەوە دات و هۆکاری بڕیارە (قەرارە) سیاسییەکان، یان هۆکانی ناکۆکیی سیاسی و رۆڵی کەسانی نێو ناکۆکییەکان و هتد وەک سەرەنجام دەربکێشرێن، لەرێشدا بێگومان پێویستە بە توێژینەوەی مەیدانی پاڵپشت بە ڕاستاندنیان یان پوچەڵکردنەوەیان بدەزرێتەوە.

ئەو کەرەسانە کە ئەمە بە توێژینەوە لە "کۆمەڵەی مارکسی-لێنینی کوردستانی" (پاشان ناونراو بە "کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان") لە بەردەستدان، زۆر کەمن، هەروەها لە بواری توێژینەوەی مەیدانیشدا زۆر کەم کار بە ئەم بابەتە گرنگە کراوە. بەڵام یادەوەرییەکانی نەوشیروان مستەفا، نووسینەکانی پشکۆ نەجمەدین، یادەوەرییەکانی ئاشتی برایمە فەندی، نووسینەکانی ئیبراهیم جەلال، نووسین و دژەوەڵامەکانی مەلا بەختیار و فازیل کەریم، یان یادەوەرییەکانی ئاوات قارەمانی و هتد، کەرەسەی یەکجار پڕواتان بە توێژینەوە لەم بزووتنەوە بەناو مارکسی-لێنینی-ماوییە، بەهەش کەرەسەی لەبەنەهاتوون بەو ڕەوانەوەی داستانەکان، چونکە کاتێک ئەو بەڕێزانە ڕووداوەکانمان لە ڕوانگەی خۆیانەوە بۆ دەنووسنەوە، ئیدی پەردەیەک لەسەر ناوەکی مەزن لادەبەن کە "کۆمەڵە"یە – "کۆمەڵە" وەک بەواتاترین بزووتنەوەی سیاسی و سیاسی-چەکداری کە لە ئاشبەتاڵی 1975 بەدوواوە تا ساڵی 1992 خەباتگێڕی سەرەکی بوو لە کوردستانی باشور. لە ئەم ڕێکخراوە سیاسییە زۆر کەم ناسراوە، بە پێچەوانەوە بە چەندین چیرۆک و داستان تەنراوە کە دەشێت فریومان بدەن. بەڵام گێڕانەوەکانی ئەو بەڕێزانە، داڕشتنی ڕوانگەی خۆیان و دژە وەڵامە توندەکانیان، بە تایبەتی ئەو کەسانەیان کە لە ئاستی باڵای بەرپرسیاریدا بوون، وا دەکەن کە سەرجەمی حیکایەت و داستانەکان لەکاربکەون، بەڵێ ئەوان تەنانەت ئەفسانەیەتی خۆیان لەکاردەخەن – ئەوان کە بۆ ئێمەومانان هەمیشە "ناو" بوون و پێیان هەشسام بووین: بە بزوێییەکانیان، بە خەبات و ئازایەتییان، کە دەماودەم بەمان دەگێڕرانەوە. ئێمە ئەوانمان وەک کەسانی ئەفسانەیی، وەک دیپلۆمات و سیاسیی بەواتا پێشبینی دەکرد. بەڵام کاتێک ئەوان خۆیان بوێرانە دەنێ گە، ئیدی گۆر تەنانەت هەوە بدەن چییەتیان و کردارەکانیان بشارنەوە، هێشتا هەر پەردەیەکی ئەستوور هەڵدەدەنەوە و لە تێک خۆیاندا دەمانبەن بۆ نەو خەباتی ژێرزەمینییان لە شار و خەباتی چەکدارییان لە "ئۆدیو" – "ئۆدیو"ی پەمەترسی کە لە شار ڕۆمانتیکیانە پێشبینیی دەکرا و لە بنەڕەتدا تا ڕادەیەک هەر ئەم ڕۆمانتیکەی "ئۆدیو" بوو کە لاوانی لەژمارەنەهاتووی بەرەو نەمان برد.

بەگشتی خوێندنەوەی نووسینەکانی ئەو بەڕێزانە، ئەوجا ڕێچاوکردنی ڕوانگەکانی خەباتگێڕانی بەئەزموون، دەمانگەیەنن بە هەندێک تێڕوانینی کرۆکی سەبارەت بە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کوردی بەگشتی و "کۆمەڵە" بەتایبەتی. تێڕوانینەکان بریتین لە:2015

١) بزووتنەوە "ڕزگاریخوازی"-چەکدارییەکەی 1961 هەنگاوی بەئاگای

ڕێکخراوێک نەبوو کە لە کات و شوێنی گونجاودا خەباتی چەکداری بەربخات، بەڵکو کێشەکە بەهۆی "یاخیبوونی ئاغاکانەوە" تەقییەوە: یاخیبوون لە یاسای ڕیفۆرمی کشتیاری کە حکومەتی ئێراق دەریکرد، پاشان سەرۆکی پ.د.ک.، مەلا مستەفای بەرزان، چوو بۆ هانای ئاغا یاخیبووەکانەوە و پێکەوە کەوتنە شەڕکردن لەدژی حکومەتی ئێراق. ئەم هەڵوێستەی سەرۆکی پ.د.ک. خودی پارتەکەی سەغڵەت کرد کە پاشان سەرکردایەتییەکەی بە ناچاری داوای لە ئەندامانی خۆی کرد بدەنە شاخ و لەدژی حکومەتی ئێراق بجەنگن. لە ئەمە لەم ڕەوشەدا دوو شێوەی هەڵوێستی سیاسی دەبینین کە لەکاتی مەلا مستەفای بەرزانەوە تا ئەمڕۆ بەردەوامە: یەکێکیان بێباکانە لە دەمارگیریی خێڵەکێتییەوە دەکەوێتەوە و باقییەکەی دیکەی کەمەڵە لە هەر سەرەنجامەکەوە دەگلێنێت، ئەویدیکەیان تێوەگلێنراوە.

مۆرکێکی کرۆکیی ئەم تێوەگلێنراوە ئەوەیە کە لە زۆر ڕووەوە بەرانبەر کەسانی شارنشین توندڕەوە، لە بەرانبەر گوند و خێڵەکێتی حەزەرمەند و سڵەمیوەیە: بۆ نموونە هەرگیز بوێریی نەبووە و نییە بۆ یەکلاکردنەوەی ئەو دژبەریانە کە خۆی لەژێر دروشمەکانی پێشکەوتنخوازی و شۆڕشدا زەقیکردوونەتەوە یان بەردەوام جەختی لێکردوون. ڕوونتر ببێژین: چۆن کاتی خۆی مەلا مستەفای بەرزان بێباکانە بڕیاری بۆ بەهاناچوونی ئاغاکان دا و بێ چەند و چوون کەوتە شەڕکردن لەدژی حکومەتی ئێراق، ئەوجا سەرکردایەتی پ.د.ک چۆکی لە بەردەم ویستی ئەودا دادا، ئەمڕۆش مەسعودی مەلا مستەفای بەرزان بێباکانە سیاسەت دەکات، لەرێشدا "یەکێتی" و "گۆڕان" سووک و ئاسان دەبن بە پاشکۆی هەر هەنگاوێکی ئەو.

بە هەر حاڵ، بە دەستپێکردنی بزووتنەوە چەکدارییەکەی 1961 شار بەتەواوی کەوتە ژێر ڕکێفی خێڵەکێتی و ڕەفتارە گوندی-ترادیسیۆنییەکانەوە – شار کە بەهۆی دامەزراوە دەوڵەتییەکان و جووڵەی ئابوورییەوە، نێوەندێکی بزێوتر و گەشبینتری ژیان بوو لە نێوەندی گوندی. ئەمە لەم پرسەی دەستپێکردنی خەباتی چەکداریدا هاوکات ژێرکەوتنی ئاگایی سیاسیی دەبینین: ئاخر گەر پەیوەندییەکانی پارتەک لەتەک دەسەڵاتی ناوەندیدا گرژییان تێکەوت، پاشان پارتەکە بییەوێت بە هەر شێوەیەک بێت درێژە بە خەباتی سیاسی بدات، ئەوا ئەم هەڵوێستە نیشانەی ئاگایی سیاسییە، بەڵام گەر مەکتەبی سیاسیی پارتەکە تەسلیمی ویستی سەرۆکە شەڕکەرەکەی بوو، ئەوا ئاگاییە سیاسییەکەی لەکاردەکەوێت، ئەمەش بە سەرەنجامێکی ستەمەوە: ئێستا لای خەڵکیش هەست و سۆز سەروەریی بەسەر ئاگایی سیاسیدا وەردەگرن، کە ئیدی هەزاران کەس بە دروشم دەچن بە پیر مەرگەوە.

لەم ڕوانگەیەوە ئاگایی دانیشتوان لە شار هێندە کەم و تایبەت شکۆفەی کرد کە چیدی نەیدەتوانی کاریگەری لەسەر گوند بنوێنێت، بە پێچەوانەوە کوردەکانی ئێراق بەگشتی لە ساڵی 1961 بەدواوە بەردەوام "پتر" خێڵەکییزە بوون (ئەوە سەرباری تەنینەوەی خانوو و پۆشاکی مۆدێرن، یان ئامرازە تەکنەلۆژییەکان و ئەدەبیاتی بیانی). گرنگترینی ئەو فاکتەرانە کە کاریگەریی ستەمیان نواند، بریتی بوون لە: ئەقڵییەتی ئیسلامی-سوننی کە لە سەرکردایەتیی پ.د.ک.دا باڵادەست بوو، مارکسیزم-لێنینیزمی وەک ئەتیکێت بە بەرەکی پارتەکەیدا هەڵواسی، واتا تەنیا کاری بە ئیفۆرماسیۆنی کۆکراوە دەکرد، بۆیە نەیدەتوانی میراتێکی گونجاو لە ڕووی ئەدەبیات و پراکسیسی ئاگامەندانەی سیاسییەوە بە هەر نەوەیەکی دیکەی سیاسی بخاتەوە، بە پێچەوانەوە مێنتالێتیی ئاستگەریی ("پێگەیەک بە خەم مسۆگەر دەکەم و توند دەیگرم") درێژەی پێدرا. فاکتەرێکی دی ئەوە بوو کە شارنشینان و شارییەکان بە زۆرینەی هۆشمەندانی ئەدەبیشەوە چەکیان لە بەردەم سەرۆکرانی خێڵەکیدا دادا، بەمەش خێڵەکێتی لەنێو بزووتنەوەی (بەناو) ڕزگاریخوازییەوە پتر دەسەڵاتی خۆی بەسەر شارنشیناندا بەهێز کرد.
ئاخر سومعەی گەورەتر بوو بوو. ئەوجا ئەم ڕەوشە پێکەوە لەتەک خۆزگەی قووەی کوردەکاندا بە سەرکردەیەکی بەهێز بوون بە هۆیەک کە سەرۆک خێڵان یان ئاغایان وەک بەرپرسی عەسکەری، ببن بە مایەی شانازیی خزمانی دوور یان نزیکیان لە شار، بەوەی خزمان خۆیانیان پێوە بابدەن (ئێمە بە نموونە لە شارەکی وەک سلێمانی تەنانەت لە گەڕەکی "عەقاری" یان درەنگتر لە گەڕەکی "تویمەلیک" دەبینین. خوێنەر دەتوانێت خۆی لە شار و قەزا و ناحییەکانی دی نموونە وەربگرێت). سەرەنجامی ئەو بەدەرەوتە ئەوەیە کە ئەمڕۆ تا ڕادەیەکی زۆر ئاگایی ناوەڕۆکبینی ترادیسیۆنی لەکارکەوتووە و "ڕواڵەتگەرایی"یەک جێی گرتەوە کە سواڵکردن یان تەنانەت دزینی بەلاوە ئاساییە، بەوەی تەنانەت وەک "فەزیلە" دەیانبینێت.

بێگومان دیاردەی سواڵکەری، واتا دەستپانکردنەوە، مۆرکی سەرجەم گەلانی موسڵمانە، بە تایبەتی مۆرکی موسڵمانانی سوننەمەزهەبە، کە دەستیان بە بەرهەمە هۆشەکی و ماتەرییەکانی خۆرئاوا گرتەوە، بێشەرمانە وەریاندەگرن و بابەتی بە خۆ تایبەتیان لێ چێدەکەن. لە ئەمڕۆ ڕەوشەکە لای کوردەکانی هەرێم لەوە تێپەڕدەکات، ئەمڕۆ مرۆ سووک و ئاسان، دووپاتی دەکەینەوە، مرۆ هەروا سووک و ئاسان "کتێب" دەنووسێت و ڕایدەگەیەنێت گۆیا بە مێتۆدێکی نوێ نووسیوێتی، بەبێ ئەوەی بزانێت کە دەبێت بەدووی ئەوەدا یەکسەر ڕوونی بکاتەوە، ئەو

مێتۆدە چییە و چۆن بووە بە ڕێبڕینی هزریی ئەو؛ کەس هەر لە خۆیەوە “گۆڤار” یان “ڕۆژنامە” دەردەکات، “خانوو” دروست دەکات، “خۆراک” لێدەنێت، “کەناڵی تەلەڤیزیۆن”ی دادەمەزرێنێت یان دەبێت بە “میدیاکار”، بە “پەرلەمانتار” و هتد.، بەبێ ئەوەی پرسیاری کردبێت: گۆڤار چییە؟ خانوو چییە؟ میدیا چییە؟ خۆراک چییە؟ و هتد. نەخێر، م□ر□ بۆ ئەو مەبەستانە هەموو بەرهەمێکی خۆئاوایی بە تایبەتی لە ئینتەرنێتەوە دادەگرێت، ئەوجا دوای تەواوکردنی ئەو کارەی ڕەحەتبوونە سۆسیالەکەی (سۆسیال-ئۆرجازمەکەی) خۆی پێشانی هەمووان دەدات. لێرەوە ڕووندەبێتەوە کە بۆچی ئەمڕۆ “پرسی فۆرم” یەکێکە لە قووڵترین تەنگژەکانی کوردانی هەرێم: لە توێژینەوەی زانستیدا کە توێژینەوەکان بەزۆریی ڕێکخستنی پاڵیەکیین نەک فۆرمێنراو و تێیدا توێژەر دەربکەوێت، لە تەلارسازیدا کە خانوو و تەلارەکان دەردراوی هۆشێکی ئێستێتیکیی ئازاد نین، بەڵکو کۆلاژ و کۆپیی ڕاستکخ□ن، بە تایبەتیی کۆپیی تەلارسازیی دوبەیین کە ئەو خۆیشی بەرهەمی خۆرئاوایە، لێرەشدا دەشێت هەست و سۆزی چڵێس بەرهەمی قێزەوەن بخەنەوە (بۆ نموونە بینا نوێکەی شارەوانی لە سلێمانی).

2) بڕێک لە نەوەی نوێی “ک□و□ان”ی شار لە میانەی خواستی ڕزگاریخوازی و بزووتنەوەی چەکداریی کوردیدا پتر بە هزری چەپ بارگاوی بووبوون، ئەوجا ژمارەیەکیان هەوڵیان بۆ کرداری سەربەخۆی سیاسیدا و خۆیان لە “کۆمەڵە”دا بینییەوە – بێگومان نەک “دامەزراند”، چونکە کەسەکان کە بە هزری چەپ بارگاوی بوون، پتر تاقم تاقم خڕبووبوونەوە: زۆرینەیان دەستە دەستە لە کاتی ناکۆکیی جەلالی-مەلاییەوە دۆست و برادەر بوون یان لانی کەم یەکدییان دەناسی. لەم ڕوانگەیەوە “کۆمەڵە” وەک ڕێکخراو تا دوای ئاشبەتاڵ وجودی نەبوو. بە هەر حاڵ: کاتێک خەباتگێڕانی بارگایبوو بە هزری چەپ خۆیان لەنێو “کۆمەڵە”دا بینییەوە، ئەوان ئەوپەڕی ترادیسیۆنی بوون، واتا ئەوان هێشتا کوڕانی باوانیان بوون کە وەک “خەمخۆر” و “لەخۆبوردوو” دژی چەوساندنەوەی نەتەوەیی “و” چینایەتی (!) هاتنە مەیدانەوە، یان هێشتا ئەوەندە باوکسالار بوون کە بە گۆرانیی وەک “شیرین شیرین، ئەی کچە کوردی نازەنین!” هەوڵیان دەدا ڕەگەزی مێینە بۆ خەباتەکەیان ببنەوە.
ئەوان نەیاندەزانی کە کەسانی ترادیسیۆنی ناتوانن چەپ بن، چونکە وەرگرتنی ڕوانگەی چەپ هەڵوێستێکی سەبژێکتییە (بکەرییە)، کە بەدووی هەڵوەشاندنەوەی کەسێتیی سۆسیۆکولتووریی خۆدا دێتەئاراوە و ئاگامەندانە ڕەوشەکان دەسەنگێنێت و ئەوجا بەرانبەریان هەڵوێست

وەردەگرێت. بەڵێ، ئەوان لە ناخدا لە "كاژيكەكان" كاژيكتر بوون، هێندە نەبێت كە بوێريى ئەوانيان نەبوو بە ئاشكرا پرسى نەتەوەيى بخەنە نێوەندى خەباتيانەوە. ئێمە ل□ رەدا دوو شێوازى جياى هەڵوێستمان هەيە: يەكێكيان خزانە بۆ ژێر كارگەريى بزووتنەوە چەپەكانى و□لاتانى دى كە تەنيا دەنگدانەوەيان بە خەباتگێڕانى "كۆمەڵە" دەگات، لێرەشدا تراديسيۆنيبوونى خەباتگێڕان وا دەكات، كە ئەوان هەندێك تێڕوانينى هزرمەندانى ياخيى خۆرئاوايى يان "ماو تسى تۆنگ" پتر بۆ مەبەستى سياسى وەربگرن و بە شێوەى جيا بيياندەنەوە، بۆ نموونە ل□ گ□قار يان ڕۆژنامەدا. بەڵام هەڵوێستەكەى دى سەبژێكتبوونى خۆيە كە وەك چەپ سەرجەم پەيوەندييە كۆمەڵايەتى و كولتوورييەكان دەبينێت و دياريان دەكات، ئەوجا دەشێت (واتا مەرج نيي□) ببپەڕێتەوە بۆ كردارى سياسى. بۆ نموونە "ئوێجئالانيزم". ئەمە يەكێكە لەو هۆيانە كە بۆچى خەباتگێڕانى خۆبينييەوە لەنێو "كۆمەڵە"دا پێش ١٩٧٠ و ئەوجا لەم كاتە بەدواوە تا ١٩٧٦ پێيان نەكرا هيچ بەرهەمێكى تيۆرى بخەنەوە، يان سۆسيۆلۆگييەكى خەبات ئاوەڵا و پيادە بكەن، بەمەش مۆدێلێكى نوێ بۆ خەباتى گەنجان بهێننە پێشەوە. ئاخر دەبێت سەرەتا هزرين هەبێت كە ل□ د□ق□رى خەبات جيانا بێتەوە، واتا لە توێژينەوەى ماركسيستيانەى خەڵكى كوردەوارى لە شار و گوند.

هاوكات خەباتگێڕانى "كۆمەڵە" خزابوونە نێو گێژاوێكى ستەمترى سياسييەوە كە لوولى دان و نەيهێشت هيچ نەبێت وەك كەسە تراديسيۆنييە هەمواربۆوەكە رێگەى خۆيان لە سياسەتدا بگرنە بەر: شێخايەتى. لە بنەڕەتدا شێخايەتى ڕووى لە دەروون دەكرد و خۆى لە پەيوەنديى شێخ-موريددا دەبينييەوە، لێ وەك ميراتێكى ئاشنا بە تايبەتى لە لايەن بەچكە شێخەكانى نێو كوردايەتييەوە كرا بە مۆدێلى سياسەتكردنى كوردى لە ئێراق و پاشان لێوەى مافياى سياسيى نێو كوردايەتى هێنرايەگۆڕێ كە تا ئەمڕۆ باڵادەستە. ئەم مۆدێلەى شێخ-موريد بە تايبەتى لە لايەن شێخزادەكەى تاڵەبانەوە، واتا لە لايەن جەلال تاڵابانييەوە، سووك و ئاسان درێژەى پێژەى پدرا، بەمەش هێدى هێدى لەنيو "كۆمەڵە"دا بەرهەمهێنرايەوە. بەبێ هيچ گومانێك گەر سەرەتا كۆمەڵەييەكان خەباتگێڕى بەپەرۆش و لەخۆبوردووى شارنشين بوون، هەروەها ڕێزى نەريتى هەمواربۆوە و بزاوتووى نێو شاريان گرتبێت، ئەوا تێوەگلانيان بە شێوازى سياسەتكردنى شێخانەوە كاريگەريى ستەمى لەسەر ڕەفتار و بيركردنەوەيان بەجێهێشت.

3) ئاشبەتاڵ بوو بەهۆى نەهامەتييەكى گەورە بۆ كورد، بەڵام لەتەك

ئاشبەتاڵدا تەمێک ڕەوییەوە:
دەسەڵاتی بنەماڵە. بۆ نموونە لە شارێکی وەک سلێمانی (خوێنەر دەتوانێت خۆی نموونەی قەزا و ناحیە و شارەکانی دی وەربگرێت) ژمارەیەکی کەم گەنج (ئەمە مایەی تەوسە) بزێوتر بوون و جار جار دوای کۆڕێکی ئەدەبی بە سپۆنتان (عەفەویانە) خۆپیشاندانیان ئەنجام دەدا. هێندەی نەخایاند بۆمبێک بە گوێیاندا تەقییەوە: ناوی “کۆمەڵە”، کە زۆر کەسی ڕاچڵەکاند و کەمینەیەکی زۆر بچووکی بزێوتر کرد. بەڵام ئەوە بەتایبەتی گەنجانی زانکۆیی و ئامادەییەکان بوون کە بۆ نێو باوەشی “کۆمەڵە” خزان نەک کاسبکاران و “ڕەنجدەران” و هتد. ئەمان زۆر کەم بەپیر بزووتنەوەکەوە چوون. هەر چۆنێک بێت، “مارکسییەت” دوای ئاشبەتاڵی 1975 بوو بە مۆدە، لێرەشدا لاوازیی هۆشی کۆمەڵەییەکان نەیدەتوانی بەهای نوێ بە خەباتگێرە لاوەکان بدات، بەڵکو هەر ئەوەندەی پێدەکرا کە جرپنانە هەوڵ بدات گەنجان بۆ خەبات ڕابکێشێت. بەڵێ، دوای ئەوە کە مارکسییەت بوو بە مۆدە، ئیدی لە شارەکاندا نەک “مۆرالی خەباتگێڕ”، بەڵکو ڕەفتاری سایکۆلۆژییانە بوو بە باو، بۆ نموونە بەدڕەفتارێکی وەک “لێدان” بوو بە فەزیلەیەک و لەبریی دانوستاندن دانرا: “فڵان زۆر زیرەکە، بینیت لە کۆڕەکەدا چۆنی لێ دا؟”، واتا مر□ق ن□ریتی دانوستانی نەدەناسی، بەڵکو هەر لە سەرەتاوە، بۆ نموونە لە چایخانەکە یان لەنێو کۆڕە ئەدەبییەکەدا، خۆی بۆ لێدانێک لە کەسی ئاخف□ر یان کۆڕگر مەڵاس دەدا. بەم شێوەیە جرپنی و دەمەوەری و سەرەڕۆیی بوون بە مۆرکی خەباتگێڕانی نوێ و بەوەش کاریگەریی نێگەتیفیان لەسەر نەوەکانی دی نواند. بەڵێ “کۆمەڵە” کە دوای ئاشبەتاڵ بوو بە بزووتنەوەیەکی سیاسی، لەبەر ئەوەی ژمارەیەک چالاکوانی ترادیسیۆنی لە ئاستی سەرەوەیدا بوون و کەمترین توانستی پەروەردەی خەباتگ□□یان نەبوو، ئەوا بوو بە حیزبی شەهیدان، بوو بە حیزبی ئەو گەنجانە کە زۆر جار بەهۆی هەڵپەی دەرکەوتنەوە دەگیران و حوکم دەدران یان لە داردەدران، یان لە نەزانییەوە لە شەڕدا دەکوژران.

ئەوجا خەباتگێڕانیش کە ل□ نێو “کۆمەڵە”دا بوون، یان لە دەوری کۆبوونەوە، یان هیچ نەبێت هاوسۆزییان بۆی هەبوو، زۆر ناتەبا و بە یەک نەساز بوون. کەسانی کۆمەڵەیی هەبوون کە بەناو ئاتێئیست (مولحید) بوون، یان لەنێویاندا ئەوانەش هەبوون کە بەردەوام خۆیان بە وشەی نەگونجاو یان تەنانەت بە جنێو بەرانبەر خودا و پەیامبەری ئیسلام دەردەبڕی (ئەمە بەڕاستی یەکێکە لە فاکتەرەکانی بەهێزبوونی ئیسلامی سیاسی)، هەروەها کۆمەڵەیی هەبوو کە سەری بچووایە نوێژی نەدەچوو. کۆمەڵەیی هەبوو کەشخە و فیزدار بوو، هینی دیکەش هەبوو

ڕەنجدەرانە هەڵکەوتبوو. کۆمەڵەیی هەبوو فێڵبازی خۆپارێز بوو لە هەر گەچەڵەک، کەسانی دیکەشی تێدا بوو کە لە ساویلکەیی و نیازباشیانەوە زوو ئاشکرا دەبوون و تێدادەچوون. هەروەها کۆمەڵەیی هەبوون کە کوڕی دەوڵەمەند نەبوون، کەواتە خاوەنی سامان و ئۆتۆمۆبیل نەبوون و بەمەش دەسوێژەکی خوازراویان بە مەبازی نەبوو، بەڵکو ئێستا مارکسیزم و خەمخۆریی بۆ هەژاران دەسوێژی نزیککەوتنەوەیان بوو لە کیژان. ئەوجا هەر لە دەوری ئەم بزووتنەوە پشکوتووە کەسانە هەبوون کە لە شار خۆیان وەک چەپی شۆڕشگێڕ دەردەخست، لە ڕووی دەدا کە هەڵپەی دەسەڵات بیان بات بۆ گوند و لەوێ بە شەخایەتی بکەونە چەوساندنەوەی جوتیاری کورد. هەرچۆنێک بێت، ئەمانە سەرباری هەموو مۆرک و تایبەتمەندییە مرۆڤییەکان بریتی بوون لە پێکهاتەی بزووتنەوەیەک کە ڕێگەی خەباتی لەناو خۆی و هاوکات لەناو پەیوەندییەکی سیاسیانەی گەورەتردا (ی.ن.ک.دا) بەرخست و دوای ئاشبەتاڵ بوو بە بزووتنەوە ڕزگاریخوازییە سەرەکییەکەی کوردستانی باشوور: ڕێکخراوێک کە داستانی تۆمارکرد و شکستی هێنا، زۆرینەی گەلی بۆ خۆی بردەوە، لە پاشان سووک و ئاسان لەناو جەلاییەتدا توایەوە- توێنرایەوە.

4) خەباتگێڕی چەکداری "کۆمەڵە" بە ڕۆمانتیکی پێشمەرگە دەژیا، واتا ڕۆمانتیکی ئەو قارەمانەی گەل کە پێش بە مەرگ دەگرێت تاکو گەلەکەی لە ستەمی بێگانە رزگار بکات. بەڵام ئەم قارەمانە بەدەر بوو لە ڕاهێنان و دیسپلینی سەربازی، لە بنەڕەتدا وشەی سەربازی بەلاوە شورەیی بوو، چونکە تەنیا سۆزمەندانە وشەکەی وەرگرتبوو – لە کیینەوە بەرانبەر دەوڵەتی مەرکەزی. تەنانەت ئەو گەنجانەیان کە نێران بۆ لوبنان یان لیبیا تاکو ڕاهێنانی سەربازی بکەن و فێری شەڕکردن ببن، لە تەمەڵیی خۆیانەوە شکستیان هێنا ("کاکە، خۆ من عەسکەر نیم بەیانی زوو لە خەو هەستم!"). ئاخر کۆمەڵەییەکانی سەرەوە هەرگیز دیدێکی گشتگیریان نەبوو کە لە هەر هەنگاوێکی سیاسیدا کارا ببێت و بتوانێت بە ئەرگومێنت هەر ئەندامێک بە گوێرەی توانست و پەروەردەی هونەری و تەکنیکی، یان پیشەی دەستی، چالاک بکات، ئەمە بێگومان تەنانەت بە چەکەمەنی (ڕەنگە هەندێک بەڕێزی "کۆمەڵە" پێکەنینی بەم تێڕوانینە بێت). لێرەدا پرسیار ئەوەیە، ئایا ئەو بەڕێزانە کە بەرپرسی باڵای بزووتنەوەکە بوون، ئیشیان چی بوو لە سەرکردایەتیدا؟ لە بنەڕەتدا "لە سەرەوە" ئەقڵییەتی "ئاستگەرا"ی کوردی وروژابوو، بەمەش هەموو پەیوەندییەکان شێوا بوون، خودی کەسەکان پێشەکابوون و لە ناکۆکیی کەسیی و پۆستەوە گلابوون. ئەمەش شۆڕدەبۆوە بۆ خوارەوە بۆ لای

پێشمەرگەکان – ئەو بێچارانە!

هەڵە دەبێت گەر تەنیا لەم ڕووەوە پێشمەرگایەتی بنرخێنین. ئاخر ئێمە لێرەدا خۆمان لە بەردەم پرسیاری دەسەڵاتدا دەبینینەوە، کە تێگەیەکی فراوانە. لە بنەڕەتدا هەموو هەڵچوونێکی مرۆڤیی بەنێو دراوە کولتووری و سیاسی و ئابوورییەکاندا بەدەستهێنانی دەسەڵاتە. مرۆڤ لە هەموو ساتێکی ژیانیدا دەیەوێت دەسەڵاتدار بێت: وەک کاسب لە کرداری فرۆشتندا، وەک مێرد، وەک ژن، وەک ئەکادیمی و هتد. وەرگرتنی بڕوانامە گەیشتنە بە شێوەیەکی دەسەڵات. کەواتە بزووتنەوەی رزگاریخوازیش لەم پرنسیپە مرۆڤییە بەدەر نییە. خەباتگێڕان کە بە نهێنی خۆیان ڕێکدەخەن، ئەوا بەم ڕێیەوە بە شێوەیەکی دەسەڵاتی ڕەوانی (مەعنەوی) و تەنانەت ماددی (بۆ نموونە چەکهەڵگرتن یان توانستی ئیختیال) دەگەن کە جیایان دەکاتەوە لە باقییەکەی کۆمەڵ.
لە ناخی هەموو خەباتگێڕێکدا شانازییەکی یان تەنانەت فیزێکی لەڕادەبەدەر سەرهەڵدەدات و گەر بۆی بلوێت بەئاشکرا پێشانی هەمووانی دەدات، لەم پەیوەندییەشدا "پێشمەرگە" دەسەڵاتدارێکی زۆر تایبەتە، چونکە خۆی وەک بەرجەستەی ئەو پێشبینییە ئەندێشەییە دەبینێت کە لە ناخی هەموو تاکێکی ئەو گەلە چەوساوەیەدا هەیە: ئەم ئێستا تەنانەت بە "لەش" پێشمەرگەیە، بەمەش ئەم ئێستا جیاوازە لە هەڤاڵانی گەڕەک و فێرگە، لە فەرمانبەران، لە پزیشکان و بەڵێندەران و هتد. ئەو سەربەستە! ئەو بەربووە لە پابەندیی خێزانی! ئەو بەنێو چیاکاندا لە گوندەوە بۆ گوند جووڵە دەکات، بێ چەک دەست لە دوژمن دەوەشێنێت. بەڵام هەڤاڵان لە شار بەترسەوە دەژین، خەریکی دابینکردنی گوزەرانیانن، هەندێک جار گۆڵمز ساز دەکەن یان ڕەنگە هەندێک شەو بە ترسەوە بڕۆن بۆ مەیخانەیەک تاکو مەی بنۆشن و کەمێک سەریان گەرم بکەن. لە بنەڕەتدا ئەوی پێشمەرگە دەخوازێت هەڤاڵان و خزمانی پێی هەشسام بن، ئەو پێشبینی دەکات کە هەڤاڵانی لەکاتی پیاسەکانیاندا باسی دەکەن، یادیدەکەنەوە، تەنانەت ڕەنگە ئیرەیی پێبەرن. ئاخر ئەم توانیویەتی کەس و کاری جێبهێڵێت و تەنانەت بە خاتری گەل بیبانخاتە مەترسییەوە. ئەوجا کاتێک هەڤاڵانی شار تەنیا ناوی "مامە" و "کاکە نەوە"، "جەبار فەرمان" و "مەلا بەختیار"یان بیستووە، ئەو بە پێچوانەوە دەرفەتی هەیە لەگەڵیان دابنیشێت، یان لایەنی کەم لە نزیکەوە بیبان بینێت!

5) مرۆڤی کورد بەگشتی خۆی هەمیشە لە بەرهەڵستیدا دەبینێتەوە: ئەو هەرچییەک بکات، سنوورێک بۆ دەوری ئەو شتەیدا دەکێشێت و ئامادەیە

هەموو شێوەیەکی بەرهەڵستی بە پاراستنی ئەو سنورەی بەگەڕبخات: لە چەکەوە تا وشە و ڕەفتارە ساختەچییەکانی ماچ و پاشقول. ئەو دەشێت خەریکی نووسین یان شێوەسازی یان تەلارسازی بێت، یان دکتۆرایەک لەسەر هەزانقانێک بنووسێت، یان لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتیدا "چاکی"ی خۆی پێشانی هەمووان بدات و هتد. لە گرنگ ئەوەیە کە هەر یەکەی ئەو چالاکییانە یان داواکارییانە سنووری ئەون و نابێت هیچ کەس بییانبەزێنێت، کەواتە نابێت ساغبکرێتەوە کە داخۆ ئەو نووسەر بێت یان نەبێت، هونەرمەند بێت یان نەبێت، تەلارساز بێت یان نەبێت، ئەو کەسە چاکە دەسەزێ بێت کە پێشانی هەمووانی دەدات یان لە بنەڕەتدا ئەوە نەبێت. هیچ بۆ گۆیدا ناچێت. ئەمە هەکارەکی بەهێز بوو بۆ کەشە نەوخۆییەکانی کۆمەڵایەتییەکان کە وای دەکرد کەس "ئەویدی نەخوێنێتەوە". لەبڕێشدا "مامجەلال" وەک چارەسەری ئەو دەخۆ زیتبەوە(بێگومان دوای کوژرانی عەلی عەسکەری، ئاخر حەددی چی بوو لە بەردەمی ئەودا دەنگ بەرزبکاتەوە و گۆچان بووەشێنێت!).

جەلال تاڵەبانی لە بنەڕەتدا زیتکرایەوە و هەموو پێی ڕازی بوون. کەواتە سەرلەنوێ گوندییەکی خۆشخواز وەک چارەسەر وەرگیرا و زۆرینەی شارنشینان خۆیان خستە ژێر ڕکێفییەوە. بێگومان ڕاستە کە تاڵەبانی هەزەکی نەبوو، بەڵکو کوڕەکی تەکیەی تاڵەبان بوو! لە ئەمیش لەنەو پەیوەندیی خێڵەکییانەی گوندییەوە پێگەیشتبوو، هەندە نەبێت کە مەرکە کەسییەکانی خۆی پێکەوە لەتەک نەریتی گوندییانە و شێخگەرییدا هەنابووە نەو سیاسەتەوە: گەنجەک کە تەنیا لەبەر ئەوەی بەچکە شێخ بوو، ئەوا زوو لە "قوتابیان"دا پێگەی سیاسیی پەیدرا (کەواتە نەک لەبەر بلیمەتی!)؛ هەروەها گەنجەکی چەقاوەسوو بوو کە بەشی یاسای لە زانکۆ تەواوکردوو، لەگەڵ ئەوەشدا لە دەروونەوە هەشتا هەر گوندی بوو و تا سەر ئەوها مایەوە؛ پیاوەکی گەنج کە پێشتر خەسەپێنانە هاتبوو بۆ نەو سلێمانی، ئەوجا بەڕێی سەرجەم کەڵەی پیاوانی ئەو باڵە سیاسییەی دایەوە کە تەوەرێکی ناکەکییەکەی شەستەکان بوون: باڵەکەیان ناو نرا "جەلالی!" نەک "ئیبراهیمی!". بە هەر حاڵ، مام جەلالی گوندی، کوڕە شێخەکی ناودار و خاوەن پشت و پەنا، بەسەر کەمەڵییەکانەوە زیت بەوە و لەسەر ڕەسای شێخایەتی هەندەی دی بچووکی کردنەوە و کردنی بە پاشکۆی خۆی، ئەوەش بە چەشنێک کە ئیدی لەتەک پێککەوتنی جەستەیی و سیاسیی خۆیدا هەموویانی سەرگەردان کرد.

6) بەبە دانوستاندنی "ئاسەی ئەزموون" و "دەسەڵات" توخمەکی کرەکی لەم پەزلەی خەباتی "کەمەڵە"دا نوقسان دەبێت. "تەسکی یان فراوانیی

ئاسۆی ئەزموونە کەسییەکان" دەشێت بڕی دەسەڵاتی کەسیی دیاری بکەن. ئەو خەباتگێڕانەی کە لە ئەوروپا یان ئەمەریکاوە بە نەوە بزووتنەوەکە دەگەڕێنەوە، بە حوکمی ئەزموونەکانیان "تەنیا بە ناو لەتەک خەباتگێڕانی نەوەو وڵاتدا یەکدەگرنەوە، وەکو دی لە گشت ڕوویەکەوە لە ئەوان جیاوازن". ئەزموونی هەمەلایەنی، شارەزایی لە زمانێکی خۆرئاواییدا و بەمەش لە کولتوورەکەیدا، ئەوجا بەرینبوونی ئاسۆی بیرکردنەوە، ئەمانە پێکڕا بڕێک دەسەڵاتی زۆرتر دەدەن بە خەباتگێڕانی گەڕاوە بە نەوە بزووتنەوەکە. بەبێ هیچ گومانێک، بەدەر لە ڕابوردووی سیاسییان کە جێیان بە مسۆگەر دەکات، بە "موهیمتر" دادەنرێن. هەموو ئەو کەسانە، تەنانەت خوێندکارانی وڵاتێکی وەک ئەڵمانیا، کە لە ئەوروپاوە سەردانی کەس و کاریان لە وڵات دەکرد، لە لایەن دانیشتوانەوە وەک "موهیم" دەبینران.

بەڵام گەرەکە لەم پەیوەندییەدا هەندێک پرسیار بوروژێنین: ئایا ناشێت خەباتگێڕانی بە وڵات گەڕاوە کە دیدێکی ئۆبژەکتییانەی فراوانتریان بە کەشە سیاسییەکانی وڵات هەبوو، ستراتیژییەکیان هەبووبێت بە رابەرایەتیکردنی بزووتنەوەکە؟ ئایا ناشێت بەهۆی "لە-ئەوروپا-بوونیان"ەوە، واتا گریمانەکردنیانەوە وەک "موهیمتر"، دەرفەتیان لای گەنجانی "کۆمەڵە" بە ڕەخسابێت پتر هێز پەیدا بکەن، ئەوجا هەوڵیان دابێت تێڕوانینە سیاسییەکانیان بەدیبهێنن و لە روانگەی خۆیانەوە سنوورێک بە سەرجەم ناکۆکییەکان دابنێن یان لایەنی کەم لە سەرەوە کپیان بکەن؟

سەرەڕای ئەوە گەرەکە لەم پەیوەندییەدا خۆمان بە هەندێک پرسیاری دیکەوە خەریک بکەین: ئایا خودی کەسەکان کە لە ئەوروپاوە گەڕابوونەوە، کێ بوون؟ ئایا ئەوان هەرگیز بە ڕاستی لە ئەوروپا ژیابوون؟ ئایا توانیبوویان بە ڕەخنەی هزر و ڕەفتاریان گۆڕان بە جیهاندیدی و ڕەفتاری دیکە بدەن؟ یان ئایا ئەوان تەنیا پیاوانی خەمخۆر و کۆکەرەوانی زانست بوون؟ ئاخر ئاشکرایە خۆبینینەوە لە وڵاتێکی ئەوروپیدا واتای ژیاندنی ژیان نییە لە ئەوروپا. بەبێ بوێری بە خەریکبوونی ڕەخنەیی بەخۆوە هەرگیز دەرفەت بە کرانەوەی خۆیی بە کولتوورانی دی ناڕەخسێت.

7) کۆمەڵە خاوەنی دیپلۆماتی نەبوو. دیپلۆماتی توانستی هۆشێکە کە پەیوەند بە پراکسیسەوە گەڕاوە، ئەوەش بە: توێژینەوەی قووڵی لۆگیک و فەلسەفەی زمان، هونەری ئەرگومێنتهێنانەوە و دانوستاندن، سایکۆلۆژی و پراکتیکی سیاسی. لە "کۆی باشەکانی کۆمەڵە" هەر فێیان بەسەر ئەم توخمە کرۆکییەی سیاسەتەوە نەبوو. بۆ ئەوان زمانی شیرین و فێڵبازی، قسەی ڕەق و تەریقکردنەوە، تەنانەت شکاندنی

ئەنقەستی کەسان لەنێو کۆڕ و کۆمەڵەدا، بریتی بوون لە خووی سیاسی. ئەوان "لە سەرکردایەتی" کەمترین ڕاهێنانیان نەکرد کە چۆن بە زمانێکی ورد بنیاتراوی دیپلۆماتی بچنە سەر مێزی موفاوەزات. تەنانەت کاتێک دەچن بۆ موفاوەزاتێک لە بەغدا، بەبێ خۆئامادەکردن و دیاریکردنی داواکاری دەچن! پێدەچێت ئەوان زمانی دیپلۆماتییان پێ شوورەیی بووبێت، چونکە زمانێکە کە ورد بنیاتنراوە و ڕەچاوی ڕێژەییبوونی دەربڕین دەکات، ئەمەش پێدەچێت لە سەرەتاوە، پێش چوونیان بۆ شاخ، لەتەک کارەکتەری ئەواندا نەگونجابێت، هەروەها پێدەچێت ئەو کاریگەرییانە کە رواڵەت (پۆشاکی میللی و جامەدانی) لەسەر ناوەڕۆک دەیاننوێنێت، ئەوانیان پتر "فیزدار" کردبێت و ڕووەو ئاکاری "خولە-چەخماخەیی"ان بردبن. هەر چۆنێک بێت، کوردی هەشهەژار کە زمانێکی دواکەوتووی هەیە، پاشان ئەو هەشەی لەکاتی موفاوەزاتدا چالاک دەبێت و گوێ دەگرێت و دەیەوێت لە شێوازەکانی "قەنائەت-پێ-هێنان" تێبگات، هەروەها ئارەبی خاوەن ئەزموونی دیپلۆماتی بە زمانێکی دەوڵەمەندەوە، بەرانبەر یەک دادەنیشن و موفاوەزات دەکەن! بۆیە ئەو بەیارە بێبنەما نییە کە دەبێژێت: "کورد دەستکەوتەکانی کە بە خوێن چنگی خستوون، لە موفاوەزاتدا دەدۆڕێنێت".

8) پێدەچێت لە شاخ "زۆرینە"ی، لایەنی کەم "بڕێکی زۆری" بەرپرسان خزابنە نێو دازنانی کەسێتییەوە. ئەمە بێگومان چواندنی بە پێشمەرگەش هەیە.

ئەمە پتر لە سەرەنجامەکانەوە لەم کێشەیە دەڕوانین، واتا دوای گەڕانەوەی دەسەڵاتدارانی شاخ بۆ نێو شار و دەستگرتن بەسەریدا. برسێتی و هەڵپەی ئەوان بە کچ و ژن و خانووی غەربی، بە سەفتە دیناری نێو باخەڵ، بە ئاوتۆمۆبیلی گرانبەها و حەرەسی بەردەرگە، گەواهی دەدەن کە لای ئەوان نەک تەنیا کەمترین ئیدیالی ئازادی و پێکەوەژیانی سۆسیال نەبووە، بەڵکو تەنانەت کەسێتییان لە شاخ بەدجەر بووە، ئەوەش پارەیە کە بەدجەربوونی ئەوان ئاشکرا دەکات و پێشانی دەدات کە لە کارەکتەرەوە چەند چڵێسن یان لە شاخ چەند چڵێسیان لێدەرچووە. ئاخر پارە مرۆق تێکنادات، بەڵکو دەسوێژێکە کە هەقیقەتی مرۆق ئاشکرا دەکات.

بە نزیککەوتنەوە لەم کێشەیە پێویستە لە ژیانی شاخ و خەباتەکەی نەوی بڕوانین. لە شاخ، لە ڕەوتی خەبات و مەترسییەکانی ژیاندا، هەروەها لەنێو هەژاری و یادوەریی ژیانی شاردا، "پێنتەتی و تەمەڵی و بەسەلیقەیی" سەرهەڵدەدەن، لە ئەوان هاوکات خەون بە

خۆشگوزەرانییەوە دەبینن — ئەوە بێگومان چە لای خەباتگێڕی چەکدار کە شێوازە بوونێکی لە نێوان ژیان و مەرگدا هەیە، و چە لای بەرپرسەکان. سەرەڕای ئەوە خەباتگێڕان لەنێو ئەم جۆرەی ژیاندا ڕادێن و لەنێو ئەم ڕاهاتووییەوە گۆڕان بۆ ڕەفتار و تێڕوانینی دیکە دەدەن، کە پێشتر بۆ زۆریان نامۆ بوون. جگە لەوە لە شاخ کە تێیدا “مافی سروشتی” (Right of Nature) باڵادەستە، زۆر جار کێشەکان بە زەبر چارەسەر دەکرێن و ئەمەش کەسەکان بەزەبرتر دەکات. زەبر و ئازاری ویژدان، چەپاندنی کوشتن و ئیئدامکردن، ئەوجا لەپاڵیاندا چەپاندنی جەستەی خوێناویی هەقاڵانی خۆ کە لە شەڕدا کوژراون، بەڵام هەروەها نشوستییەکان، بەناو تاکتیکەکانی ماچ و پاشقول، دۆڕاندنیان بەرانبەر سوپای ئێراقی کە فڕێی دانە دەرەوەی سنوورەکانی ئێراق، بە کورتی ئەم ڕەوشانە سەرجەم کەسێتیی خەباتگێڕان دەتەنن و بە بزۆویی یان بە چەپێنراوی لە ناخیاندا کارا دەمێننەوە. لەم پرسانەوە دەبینین، کە بۆچی خەباتگێڕانی بزووتنەوەی چەکداری توانای بەڕێوەبەرایەتیی سیاسیان نییە. ئاخر ئاکاری سیاسیی گۆڕدراو لە شاخ و ئەرکی دامەزراوەیی دژبەرن. ئەمە هاوکات پێشانی دەدات کە بۆچی مەزنەکانی شاخ بەتایبەتی حەز دەکەن لەنێو بارەگای پارتەکانیانەوە یان لە ماڵ-دیوەخانی خۆیانەوە دەسەڵات بنوێنن. مەسەلەکە لێرەدا هەڵوێستێکی خۆڕەخنەیی نییە و کەس بیدرکێنێت کە “ئەو بە سیاسەتی دامەزراوەیی نامۆیە”، بە پێچەوانەوە مەسەلەکە کایەیەکی دەسەڵاتە کە ئەو وەک نزم دەینرخێنێت و بە کەسانی دیکەی جێدەهێڵێت: ئەمان گەرەکە ئیشی بۆ بکەن و خواستەکانی ئەو بەجێبگەیەنن. لای ئەوی “مەزن”(!) لە ڕەوتی خەبات و ژیانی شاخدا تێگەیشتنێکی دیکەی دەسەڵات هاتۆتەئاراوە و لە سەرەتاشەوە مۆدێلەکەی لە دیوەخانی ئاغایانەوە ناسیوە، کە ئیدی گەر نەبێژین هەموویان، ئەوا بەبێ گومان زۆرینەیان نزیک دەکاتەوە لە کارەکتەری “خولە چەخماخە” (بێگومان گەر کەس خۆی سەرەتا خولە چەخماخەیەک نەبووبێت).

بەم شێوەیە خەباتگێڕانی بەرپرس کە ئێستا دیلی کەشخەیەتین، درێژە بە ڕەفتاری یان بە شێوەی سیاسەتکردنی نێو شاخ دەدەن؛ ئەوان هاوکات دەبن بە خۆشەویستی زۆر گەنجی شار و لاسایان دەکەنەوە، هەروەها دەبن بە خۆشەویستی ئەو خوازیارە جەبانانەی دەسەڵات کە بەدووی هەر سەرکەوتنێکی کوردیدا دێنە نێو کایەی سیاسەتەوە و خۆیان بە مەرایی و ملنەوەنی بە مەزنە سەروەرەکانی شاخەوە دەلکێنن، سەروەرانیش پایەگایان پێدەدەن، چونکە ئەو جۆرە کەسانە دەسەڵاتەکەیان بۆ مسۆگەر دەکەن. کاریگەریی ستەمی ئەم بەدپەیوەندییانە بە تایبەتی ئەو مرۆڤە لاوانە دەگرێتەوە، کە حەز و

ژیانی سەردەمیان دەهێننە نێوەندی ژیانی کۆمەڵایەتییەوە، بەڵام ئێستا ڕێیان لێدەگیرێت ئەم ژیانە خوازراوەیان بەدیبهێنن، ئەوجا لە ڕەوشە توندەکاندا، بۆ نموونە لەتەک هەڵگرتنی چەکدا، سەختترین رێگرێسیۆن (پاشڤەچوون) لە ژیانیاندا دێتە گۆڕێ، چونکە هێزە هەرزەکارە نوێکەیان بە ژیان ناخەنە گەڕێ، بەڵکو بە شەڕ.

بەڵام یەکلایەنی دەبین گەر خەباتگێڕانی "کۆمەڵە" تەنیا لە ڕووی ژیانی سیاسییانەوە بنرخێنین. کێشەیەکی کەسێتیی لای خەڵکی کورد هەیە و بریتییە لە "ئاستگەریی" کە لە سەرەوە ئاماژەمان پێدا و گەرەکە لەم پەیوەندییەی ئێرەدا وردتر ڕووی تێبکەینەوە. سەرەتا گەرەکە ئاماژە بە ئەوە بدەین کە "هەوەی ئاستگرتن" جیهانبینییەکی زۆر تایبەتیی ئیسلامییە و ئاشکرایە وەک ئەوە مۆرکی کوردەکانیشە، واتا: مرۆ ناتوانێت پێشبینی بکات کە ئەو "بەردەوام بەڕێوە بێت"، بۆ نموونە لە پرۆژەوە بۆ پرۆژە بڕوات، بەڵکو ئەوەندەی بەسە کێشش بۆ ئاستێک بکات و توند بیگرێت:

"ببێت بە فەرمانبەر و بحەسێتەوە"، "ببێت بە مامۆستا و پاڵی لێ بداتەوە"، "وەک نووسەر بناسرێت و تا مردن چێژی ناسراوییەکەی بکات". بێگومان پێگەی بەرپرسی سیاسیش لەم هەقیقەتە بەدەر نییە. خەباتگێڕ پێگەیەکی بۆ خۆی دابینکردووە و گەرەکە ژیانی ئەو لە ئایندەشدا مسۆگەر بکات. ئاخر ئەو تازە دەرکەوتووە، کەواتە ئاستەکەی خۆی دابین کردووە و دوورکەوتنەوە لە سیاسەت نیشانەی دابەزینە لەو ئاستە، ئەوەش کارێکی ستەمە کە نابێت ئەنجام بدرێت! لەم ڕوانگەیەوە هەر هەوڵێك بۆ ئەوە کە یەک تاکە کەس (جەلال تاڵەبانی یان مەسعودی مەلا مستەفای بەرزان) لە دۆخەکە بەرپرسیار بکرێن، یەکلایەنییە و بەمەش هەڵەیە. بەرپرسیارکردنی بەم چەشنە لەنێو شیڕەشیڕەی کوردیدایە کە هەر تاکێک بە خاتری دەرخستنی چاکەتیی و دەسەزییەکەی خۆی تێیدا قاڵە بووە و هەر تاکێک بەردەوام هێشی هەر بەرانبەرێکی خۆی پێ وەدەکات. چۆن هیچ تاکێک توانای وازهێنانی لە پێگەکەی یان پۆستەکەی خۆی نییە، بەرپرسانیش ناتوانن دەستبەرداری ئەو دەرکەوتوویە ببن کە پێی گەیشتوون. لەم جۆرە پەیوەندییانەدا شتێک کە ناوی بەرژەوەندیی گشتی بێت، لەگۆڕێ نییە. لە ئەمە هاوکات بەڵگەیەکە بۆ ئەوە کە قەومگەلەکەی باکوری ئێراق کە لە ڕووی ئەتنیکییەوە کوردن، جارێ گەل نین، بە واتایەکی دی، ئەوان دامەزراندنی دەوڵەتیان لە ناوەشتەوە و سیاسەتکارانیشیان لەنێو دەوڵەتدا جێیان نابێتەوە. بێگومان پێدەچێت شێوەیەکی میرۆچکەگەری لەگۆڕێ بێت، لە ئەمیش بەدەگمەن

مەرکی دەوڵەت لە خۆ دەگرێت:
دەوڵەت وەک دامەزراوە کە هەر کردارنوێنەکی نەوی بە تایبەتی دامەزراوەییانە و بەبێ لایەنگیریی کەسی چالاک ببێت. دەوڵەتی کوردی لای ئەوان هیچی دیکە نییە جگە لە خەونی شاعیران. بۆیە، کوردستان تەنیا خاکێکە کە مرۆ لەسەری دەژی.
کوردستان تێگەیەکی ئاگایی نییە کە بەمە هەرگیز لە ڕەهەندی ئاییندە جیانەبێتەوە؛ کوردستان ناوێکی سواوە و مرۆ ڕاهاتووە بەردەوام بەکاری بهێنێت. لەسەر ئەم خاکە عەوام تاقم دەژین، وەک خۆی، وەک تایەفە، وەک خێزان و دەستەی هاوبەرژەوەندییان و هتد، لە ئەوان ئەمڕۆیی ناژین، چونکە ئەمڕۆ لە دوێنێ و ئاییندە جیانابێتەوە. ئەوان تەنیا دەتوانن "بیدەنە بەر". هەموویان کەسی چاکن، هیچ کام لەوان پێی قبووڵ ناکرێت پێی بگۆترێت "بەری چاوی کلی پێوەیە"، ئەوە گەر تەنانەت بە کل سواغی دابێت. خائین لەنێو قەومگەلی بەپێوردا هەرگیز خائین نییە، جا خیانەتەکەی چەند ئاشکرا بێت، دەمەوەری هیستریایی هەرگیز نەخۆشیی دەروونیی نییە، جا کەس چەند ئاشکرا بەلەسە ببێت.

لێرەوە پتر ڕوون دەبێتەوە، کە بۆچی مەسئولەکانی "کۆمەڵە" تا ئەمڕۆ ناتوانن واز لە سیاسەت بهێنن. لە نەک ئەوە بە تەنیا، بەڵکو لە نەویاندا کەسان دەرکەوتوون کە لە پێناوی خۆهێشتنەوەیاندا خێڵەکییەکان وەک مەدەل وەردەگرن. بۆیە، ئەمان خۆیان پاساوێکیان بۆ خۆهێشتنەوەی خێڵەکییە ترادیسیۆنییەکان بەدەستەوە داوە، چونکە زۆرینەی ئەمانیش شەڕ بە ئەوە دەکەن، کە تا لە ژیاندا ماون پێگەیەک بە تایبەتی بۆ کوڕ و کچەکانیان مسۆگەر بکەن. مەسئولیش وەک هەموو ئەوانی دی پیاوێکی چاکە، کەواتە ئەویش گەرەکە وەک سەرۆکی زانکۆ و ڕاگری کۆلێژ، وەک بەڕێوەبەری فەرمانگە و هتد، باوکێکی چاک بێت. جگە لەوە هەموو مەسئولێک بەردەوام دەوری بە خێڵێک تەنراوە، کەسان دەچن بۆ لای و داوای خزمەتێکی لێ دەکەن، ئەویش "دەبێت" بۆیان بکات: پارچەیەک زەوییان بۆ مسۆگەر بکات، دەرفەتی بەشداریان لە "عەلوەیەک"دا یان وەرگرتنی "بەڕێوەندرایەتییەک"یان بۆ بەخسێنێت، لێرەشدا بێگومان گەر ئەو هەندە بێئابڕوو نەبێت و داوای "شەراکەت"یان لێ بکات، ئەوا هێشتا هەر بڕێکی گونجاو پارە دەچێتە گیرفانییەوە. تەنانەت گەر ئەوەی نەوێت، هێشتا هەر پارەی بۆ دەچێت، بۆیە "هەنگوینی کێوی"، "بەرخ" و "قاز" و "مراوی"ی بۆ دەهێننە ماڵەوە و پاساوانەکانی دەیانبەن بۆ جێی تەرخانکراو. کەواتە گەر ئەو هەندە "پیاوی چاک" بێت، ئیدی بۆچی پێگەی باش بۆ کوڕ و کچی خۆی دابین نەکات؟ لە ئەم "پیاوی

چاک”انە تاقم تاقم لە ناکۆکیدان، بۆیە ناچارن دەسوێژێکی هەرە دێرینی سیاسی بەگەڕبخەن کە بریتییە لە چێکردنی خزمایەتی بەڕێی هاوسەرگیرییەوە: کچی مەسئول بۆ کوڕی مەسئول، یان بە پێچەوانەوە.
هەر چۆنێک بێت، کۆمەڵەییەکانی سەرەتا کە وەک گیرخواردوو دەستیان پێکرد، تا ئەمڕۆ هەر گیرخواردوو ماونەتەوە. هەموو نەخۆشن. نازانن چێژی خواردن یان سێکس چییە. نازانن مر□ق ل□ چە جۆرە خانوویەکی گوزاراندا دەحەوێتەوە. کەمترین دیدیان بۆ سروشتی وڵا تەکەیان نییە کە ئیدی هەناسەیەکی ڕەحەتیی تێدا بدەن. شاناز و مەزن دیدێکی قووڵ ئاڕاستەی دەوروبەریان بکەن. ئای کە “ڕووتن”؟ لە چە “فوگر”ێکدا دەژین؟

10.10.2016